

Comparaț ia în cadrul expresiilor verbale

Paraschiv Violeta, dr.

Summary

The present article approaches the topic of phraseological verbal expressions. The author concludes that from the numerical point of view, the verbal expressions do not represent a large class and the possibilities of stylistic devices association can be different and may express various stylistic and affective shades, stylistically colored.

De la început trebuie să specificăm că am operat cu expresii și locuț iuni de comportament verbal, adică cu expresiile și locuț iunile verbale ce țin de câmpul semantic al verbului A ZICE. Am supus analizei toate expresiile și locuț iunile verbale conform DEX (DEX, 1996) și conform Dicț ionarului de expresii și locuț iuni româneș ti, (Mydo Center, 1997).

Astfel, în urma unei analize minuț ioase, am remarcat câteva idei interesante, demne de menț ionat. Am insistat aici asupra câtorva metasememe din cadrul expresiilor verbale, și anume: comparaț ia, sinecdoca și hiperbola.

Comparaț ia este una dintre cele mai vechi și mai frecvente figuri de stil „care constă în relevarea raportului de asemănare dintre două obiecte, persoane sau acț iuni cu scopul de a da claritate și expresivitate limbajului”. (Dicț ionar de termeni literari, 1976, p. 89).

În cadrul comparaț iei se înregistrează trei elemente componente: comparatul, comparantul și elementul de legătură ca semn distinctiv al comparaț iei. Să urmărim în continuare fiecare element al comparaț iei din cadrul expresiilor / locuț iunilor de comportament verbal. Comparatul poate fi atât termen propriu, cât și figurat, și desemnează acț iunea sau obiectul care se compară pentru o exprimare mai plastică, mai relevantă.

Gramatical, comparatul este exprimat printr-un verb sau printr-un substantiv.

La nivelul verbului înregistrăm verbe dicendi, fie la propriu sau la figurat, semifigurat și verbe non – dicendi cu valoare metaforică. Este explicabil faptul de ce verbele non-dicendi au valoare metaforică. Dacă acestea din urmă ar fi utilizate la propriu, nu am avea în faț ă o expresie de comportament verbal.

1. Expresii cu verbe pivot dicendi nefigurat: a spune ca apa (ca pe apă) (ceva) „, a și ti pe de rost ceva”, a spune ca pe tatăl Nostru (ceva) „,a și ti pe de rost”.

2. Expresii cu verb – pivot dicendi, metaforă medie. Aici vorbim de o sinonimie ascendentă (a vorbi – a striga, a ț ipa, a urla, a zbiera): a ț ipa (sau a striga, a răcni, a urla) ca din gură de și arpe „,a striga din răputeri”.

3. Expresii cu verb – pivot dicendi metaforic: a turui ca moara fără apă „,a tăcea”.

4. Expresii cu verbul - pivot non – dicendi, care este utilizat doar cu sens figurat. Este o metaforă – sinonim pentru verbul pivot al expresiei. Coloritul stilistic aparț ine, într-o măsură mai mare sau mai mică acestui component, deoarece substantivul (sau sintagma) care urmează după verb poate fi și ea metaforică: a se băga în vorbă ca măraru în ciorbă sau (rar) a se amesteca ca mărarul în bucate „,a participa nepoftit la o discuț ie”, a avea o gură cât o și ură „, avorbi mult și zgomotos; a fi guraliv, a face (ca pe o albie) (sau troacă) de porci (sau de câine, (înv.) porcească) (pe cineva) „,a face de două parale, a face cu ou și cu oț et, a batjocori, a ocări (pe cineva)”.

5. Tot în cadrul expresiilor de comportament verbal cu elemente comparative putem atesta și exemple care conț in sintagme figurate în locul verbului – pivot dicendi: a-i merge (sau a-i umbla, a-i toca) gura ca meliț a (sau ca o meliț ă, ca o moară hodorigită, ca o moară stricată,

ca o moară neferecată, ca o rășniță, ca o pupăză, ca toaca) (cuiva) „a vorbi mult și repede, a da din gură”, a amesteca vorba ca făcălețul mămăliga „a vorbi fără șir, a spune nerozii”.

După cum observăm, sintagmele – sinonime ale verbului, la rândul lor, pot conține sau nu, verbe dicendi, iar la nivelul substantivului din cadrul sintagmei, putem menționa lexemul gură folosit cu sens propriu.

6. Există expresii / locuțiuni - comparații în care ambii termeni sunt utilizați cu sens figurat: a se mânca ca câinii „a se certa, a se încăiera”, a purta în gură ca pe un sfânt pe cineva (reg.) „a lăuda foarte mult (pe cineva)”, a se stupa ca mățelele (reg.) „a se certa ca la ușă a cortului”.

În acest caz, ambele elemente contribuie la formarea unei sinteze figurate a expresiei luate în ansamblu.

Comparantul la nivelul expresiilor / locuțiunilor de comportament verbal poate fi exprimat printr-un lexem, care, de obicei este un substantiv, o sintagmă (figurată sau non – figurată) și, chiar o propoziție.

1. Comparantul exprimat printr-un lexem atașat în dreapta verbului: a spune (a recita) ca apa, ca pe apă „a spune (a recita) pe dinafară, a tăcea ca peștele (ca melcul) „a nu spune nici o vorbă, a nu scoate un cuvânt”, a vorbi (sau a spune) ca la (sau ca din) carte „a vorbi ca un om învățat, a vorbi așa cum trebuie”, a zbiera ca un măgar „a striga, a striga foarte tare; a urla”.

Zona expresivității acestor construcții este asigurată de prezența termenilor foarte concreți din cadrul comparației. Sensurile figurate ale acestor cuvinte sunt rezultatul imaginației, capacității de creare a unor reprezentări vizuale.

2. Comparații în care comparantul este însoțit de un atribut (sau complement), uneori absolut indispensabil, deoarece asupra lui este concentrată imaginea comparației. În asemenea situații, în partea dreaptă a verbului – pivot avem o sintagmă bine încheiată – expresie metaforică: a face (ca pe o) albie (sau troacă) de porci (sau de câine), (înv.) porcească (pe cineva) „a ocări pe cineva”, a tăcea ca mortul (sau ca porcul) în păpușoi (sau (reg.) în cucuruz) (fam.) „a tăcea când te simți cu musca pe căciulă” (comparație metaforică exprimată prin sintagma (ca) porcul în păpușoi cuprinde un circumstanțial de mod + un circumstanțial de loc, ambii fiind termeni figurați), a turui ca moara fără apă „a tăcea” (comparație metaforică ca moara fără apă este formată dintr-un circumstanțial de mod + un atribut). În ultimele două cazuri coloritul stilistic se datorează nu numai sintagmei în dreapta verbului, ci și verbului – pivot utilizat și el cu o nuanță figurată.

3. Există și câteva exemple de expresii de comportament verbal în care construcția comparativă se realizează printr-o propoziție eliptică de predicat în structura de suprafață, iar, în plan stilistic, dotată cu sens figurat: a umbla ca șarpele după viteji „a căuta ceartă”.

4. Uneori comparantul este echivalent cu o propoziție subordonată modală: a certa (sau a blestema, a ocări, a spurca, a vorbi) cum îi (iți etc.) vine la gură „a certa (sau a blestema, a ocări, a vorbi) necontrolat, nestăpânit, cu brutalitate, cu violență”.

5. Un exemplu foarte deosebit poate fi expresia parcă i-a (v-a) ieșit un sfânt din gură (pop. și fam.) „ai (ați etc.) dat o soluție neașteptată de bună, ai spus exact ceea ce trebuie”. La nivel sintactic este o structură de tip propoziție, iar la nivel stilistic, se prezintă ca o expresie comparativă metaforică.

Elementul de relație. Lipsit de sens notional, cât și de valoare stilistică, elementul de legătură este semnul distinctiv al comparației. Alături de elementul de relație ca, cel mai frecvent, de altfel, în cadrul expresiilor de comportament verbal, apar și altele: parcă, cum.

În cazul expresiilor de comportament verbal avem exemple de structuri comparative în cadrul cărora se strecoară o altă figură de stil, și anume hiperbola. Pe acestea, ne-am permis să le numim diferit, fie structuri cu metasememe cumulate, fie hiperbole în cadrul comparațiilor: a țipa (sau a striga) ca din (sau ca în) gură de șarpe „, a țipa din răspuțeri, foarte tare”. Sintagma – hiperbolă (ca) din , în) gură de șarpe are sensul „foarte tare” și este un metasemem de gradualitate maximă. Sinonime ale expresiei de mai sus sunt și următoarele două exemple, care, de asemenea înscriu în comparația lor hiperbole – metasememe de gradualitate maximă: a striga (sau a țipa) cât îl (mă, te, etc.) ia (sau ține gura) „, a striga (sau a țipa) cât îl (mă, te, etc.) ține puterile, cât îl (mă, te, etc.) ajută gura”, a zbiera ca un măgar „, a striga, a țipa foarte tare”.

În concluzie, putem să menționăm, că din punct de vedere cantitativ, numărul expresiilor și locuțiunilor de comportament verbal la baza cărora se află o comparație este relativ redus, totodată observăm că posibilitățile de asociere ale figurilor de stil pot fi diverse și exprimă variate nuanțe stilistice și afective, mult mai colorate stilistic, decât în cazul sintagmelor obișnuite.

Bibliografie

1. Căpățână, Cecilia, Elemente de frazeologie, Craiova, Editura Universitaria, 2007.
2. Colțun, Gheorghe, Frazeologia limbii române, Chișinău, Editura ARC, 2000.
3. Dicționar de expresii și locuțiuni românești, Mydo Center, 1997.
- Dicționar de termeni literari, Colectivul de autori: M. Angheliescu, M. Apolzan, N. Balotă, Coordonator: D. Păcuraru, București, Editura Academiei, 1976.
4. Dumistrăcel, Stelian, Până-n pânzele albe, ediția a II-a Iași, 2001.
5. Fontanier.P., Figurile limbajului, București, Editura Univers, 1977.